

УДК: 330.322.2:339.727.22

Сімонова М.В.

ГЛОБАЛЬНІ ПОТОКИ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Визначено поняття «прямі іноземні інвестиції». Обґрунтовано значення ПІІ для країн, що розвиваються. Досліджено вплив світової фінансової кризи на фінансову систему. Проаналізовано зміну напрямків та обсягів світових потоків ПІІ за регіонами та групами країн світу. Окреслено перспективи розвитку світового фінансового ринку.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, потік, фінансова криза, країни, що розвиваються.

The article determines the "foreign direct investments" conception. The importance of FDI for the developing countries is justified. The global financial crisis influence on the financial system is investigated. The change of the FDI world flows directions and volumes are analyzed. The prospects of the world financial market development are outlined.

Keywords: foreign direct investments, flow, financial crisis, developing countries

У результаті світової фінансової кризи, що розпочалася в США у 2007 році, відбулося сповільнення економік більшості великих країн світу. Проявами кризи стали скорочення кредитних портфелів банків, спад виробництва, зниження обсягів ВВП та надходжень до бюджету, зростання рівня інфляції та скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій у всьому світі. Тому зараз країни світу у своїй більшості мобілізують усі зусилля для найшвидшого поліпшення економічної ситуації та стабілізації фінансового ринку. Світовий досвід доводить, що країни, які розвиваються, у тому числі й Україна, не в змозі вийти з економічної кризи без залучення та ефективного використання іноземних інвестицій. Більш того, треба зауважити, що прямі іноземні інвестиції відіграють дуже важливу роль для цієї групи країн, бо ці інвестиції несуть із собою не тільки капітали, а й сучасні технології, що забезпечують випуск конкурентоспроможної продукції за рівнем новизни та якістю вироблених товарів та послуг, а також завдяки зниженню витрат на виробництво. Приток прямих іноземних інвестицій до країн, що розвиваються, стимулює приватний капітал до створення нових більш якісних та різноманітних структур виробництва, які раніше не були притаманні економікам цієї групи країн. Отже, активізація та підтримка іноземного інвестування має стати одним із головних пріоритетів розвитку економіки, особливо цієї групи країн світу. Актуальність теми зумовлена незначною кількістю подібних робіт, присвячених ґрунтовному аналізу тенденцій, масштабів та співвідношень світових потоків прямих іноземних інвестицій, а також значній ролі потоків прямих іноземних інвестицій для економік країн, що розвиваються, в умовах світової фінансової кризи.

Питанням прямих іноземних інвестицій та їх ролі в економіці різних груп країн світу присвячено багато праць іноземних та вітчизняних вчених, зокрема: М. Денисенка, В. Гейця, М. Герасимчука, Я. Жалила, В. Хобти, У. Шарпа, С. Соколенка, Б. Губського, Ф. Хеніуса, М. Джонка, Л. Борща, О. Заїкіна, М. Кісіля, М. Корецького та ін. У дослідженнях цих вчених висвітлено думку щодо позитивного та негативного впливу іноземних інвестицій на

економіку країни. Проте в умовах світової фінансової кризи актуальним залишається питання аналізу основних тенденцій глобальних потоків прямих іноземних інвестицій, а також підкреслення великого значення залучення ПІІ, особливо для країн, що розвиваються, у тому числі для України, як необхідної умови поживлення і піднесення економіки.

Обґрунтувати вагоме значення прямих іноземних інвестицій у сучасному світі, особливо для країн, що розвиваються, проаналізувати вплив світової фінансової кризи на зміну напрямків та обсягів світових потоків прямих іноземних інвестицій за регіонами та групами країн світу. Окреслити перспективи розвитку світового фінансового ринку.

Під прямими іноземними інвестиціями розуміється інвестування коштів, здійснене з метою отримання довготривалого доходу від підприємств, розташованих за межами економіки інвестора [1].

Крім того, метою інвесторів прямих іноземних інвестицій є також придбання права голосу в управлінні підприємством. Право голосу зазвичай асоціюється деяка частка у власному капіталі підприємства. Іноземна юридична особа або група об'єднаних юридичних осіб, що інвестують кошти, називається «прямими інвесторами». Підприємства, зареєстровані як корпорація або як корпорація, що не має статусу, які є філією або відділенням, що отримують ПІІ, називаються «Прямими підприємствами, що інвестуються». Лише капітал, що інвестується безпосередньо прямим інвестором або через підприємства, пов'язані з інвестором, може бути визначений як ПІІ.

В сучасному світі ПІІ є важливим економічним ресурсом та інструментом. ПІІ володіють потенціалом створювати робочі місця, підвищувати продуктивність, здійснювати обмін досвідом та технологіями, збільшувати експорт і відіграти суттєву роль в довгостроковому економічному розвитку країн, що розвиваються. ПІІ є найбільшим джерелом зовнішнього фінансування країн даної групи [2].

Потік іноземних інвестицій може бути охарактеризований як прогресивна тенденція глобального характеру, як необхідна умова поживлення і піднесення економіки. Прямі іноземні інвестиції з розвинутих країн займають особливе місце в глобальних потоках капіталу, адже протягом останнього десятиліття прямі іноземні інвестиції були найважливішим джерелом фінансування розвитку більшості країн світу, особливо країн, що розвиваються, та країн з низьким та середнім рівнями доходів. Переваги іноземних інвестицій перед усіма видами економічної допомоги, особливо для країн, що розвиваються, очевидні: прямі іноземні інвестиції є додатковим джерелом капіталовкладень у виробництво товарів та послуг, розроблення технологій, передових методів управління; прямі іноземні інвестиції не є тягарем зовнішнього боргу держави, а навпаки, сприяють отриманню засобів для його оплачування; прямі іноземні інвестиції забезпечують певну інтеграцію національної економіки до економіки світової завдяки виробничій і науково-технічній кооперації [3].

Проаналізувавши дані щодо обсягів загальносвітових потоків прямих іноземних інвестицій та дані за групами країн світу в період з 1980 по 2008 рік, можна узагальнити, що: збільшення глобальних потоків ПІІ почалося з 1995 року, значне зростання обсягів ПІІ припадає на періоди з 1997 по 2000 та з 2003 по 2007 роки.

Однак, фінансова нестабільність, що склалася в США влітку 2007 року, виявилась першим передвісником глобальної кризи, спричинила скорочення обсягів ВВП, зростання рівня інфляції, а також призвела до істотного погіршення ситуації на ринку інвестицій. Вже на початку 2008 року поганий інвестиційний клімат негативно відбився на багатьох інвестиційних програмах, та масштабах прямих іноземних інвестицій.

Не дивлячись на деякі позитивні тенденції 2008 року, фінансова криза до кінця року знову вдарила по світовій економіці, почавшись з банкрутства великих фінансових фірм

США, таких як Леман Бразес (Lehman brothers) і АЕГ (AIG), європейських фінансових організацій, таких як Фортіс (Fortis) та Дексія (Dexia), а також низки банків Ісландії [4].

Криза, зростаючи в своїх масштабах та значимості, призвела до небувалого безладдя на фінансових ринках, завдаючи удару за ударом, як по розвинених економіках, так і по економіках, що розвиваються. Низка країн з економікою, що ще розвивається, наприклад, Угорщина, Латвія, Україна та Ісландія, звернулися до Міжнародного Валютного Фонду за підтримкою.

Криза швидко поширилася за межі фінансового сектору, значно вплинувши і на «реальні» сектори економіки. Нестача кредитних коштів призвела до обмеження можливостей фірм з розширення виробничих потужностей та проведення операцій зі злиття підприємств. Довіра споживачів різко впала до рекордних показників по всьому світу, зокрема в США та ЄС. Великі компанії в різних сферах промисловості відчули серйозне зменшення рівнів продаж власної продукції. Шокова хвиля охопила не лише сферу фінансових послуг, яка безпосередньо постраждала від кризи, але і багато інших галузей, починаючи з видобувної та обробної промисловості і закінчуючи секторами інфраструктури.

Глобальна економічна криза набуває свого реального вигляду, рецесія вже охопила провідні економіки розвинених країн світу. Такі галузі як автомобілебудування, авіабудування, виробництво будівельних матеріалів, споживчих товарів, сталей, а також сфера послуг (транспорт, логістика) особливо схильні до впливу кризи.

В умовах світового економічного спаду (а також рецесії низки провідних світових економік), нестачі кредитних коштів та зниження прибутку підприємств багато компаній оголосили про свої плани зі скорочення виробництва, скорочення персоналу та зменшення витрат капіталу. Усе це негайно відбилося на ПІІ [5].

Згідно зі звітом Комісії ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) в 2008 році обсяг прямих іноземних інвестицій в світі скоротився на 21%, до 1,45 трлн. дол., з рекордних 1,83 трлн. дол. в 2007 році (див. рис.). Таким чином, завершився цикл їх нестримного зростання, що тривав з 2004 року [6,7].

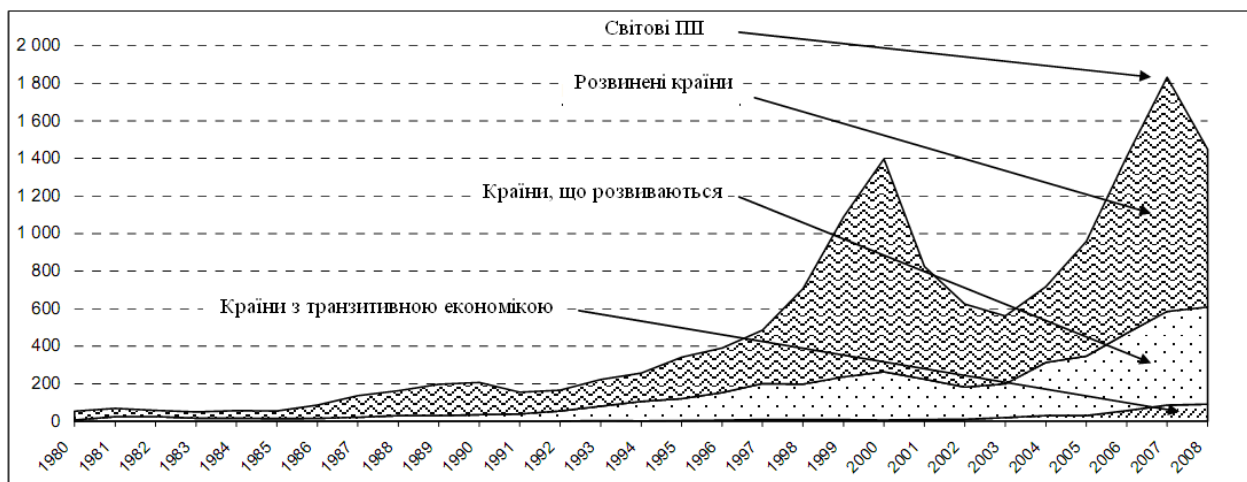

Рис. Потоки прямих іноземних інвестицій, глобальні та за групами країн світу, 1980-2008, млрд. дол.

Проте залежно від регіону та країни криза мала різний вплив на потоки ПІІ. Необхідно відмітити, що сучасна ситуація істотно відрізняється від тих ситуацій, що склалися під час попередніх фінансових криз, які зародилися в країнах, що розвиваються (наприклад,

Азіатський криза 1997 року) та негативно відбилися на потоках ПІІ в деякі з цих країн (Індонезія).

Комісія UNCTAD відзначає, що на відміну від азіатської фінансової кризи 1997 р., криза 2007 р. виникла в розвинених країнах та в найбільш гострій формі позначилася на них. У той самий час вплив кризи на країни, що розвиваються, до теперішнього часу був в більшості випадків непрямим. За попередніми даними експертів UNCTAD, в 2008 році обсяг прямих іноземних інвестицій, отриманих такими розвиненими країнами, як Великобританія, Німеччина, Італія та Фінляндія, скоротився на 33% в порівнянні з 2007 роком. У меншій мірі світова криза торкнулася інвестиційних проектів в країнах, що розвиваються, – прями іноземні інвестиції у країнах, що розвиваються, в 2008 році зросли на 3,6% [7].

Більш того, за даними експертів UNCTAD, в країнах з економіками, що бурхливо розвиваються, передусім в країнах БРІК – Бразилії, Росії, Індії та Китаї, – в минулому 2008 році було відзначено приріст прямих іноземних інвестицій.

Надходження прямих іноземних інвестицій до України зросло за підсумками 2008 р. на 21,2% і склало 10,063 млрд. дол. Для порівняння: Росія отримала прями іноземні інвестиції у розмірі 61,7 млрд. дол. (+17,6%), Китай – 92,4 млрд. дол. (+10,6%), Індія – 36,7 млрд. дол. (+60%). Тим часом UNCTAD попереджає, що найгірші ефекти світової кризи дійдуть до країн, що розвиваються, в 2009 році.

Згідно з даними дослідження, проведеного австрійським Oesterreichische Kontrollbank (OeKB), в найближчі 6 місяців відбудеться 44-відсоткове погіршення бізнес-клімату в центральній і східній Європі, у порівнянні з 16- відсотковим погіршенням у жовтні 2008 р.

Оскільки іноземні банки є ключовими для центральної та східної Європи, адже завдяки ним отримують кошти країни цього регіону, слід відзначити, що на тлі фінансової кризи та бізнес-клімату, який стрімко погіршується, компанії та іноземні банківські установи в центральній та східній Європі починають більш обережно планувати свою інвестиційну політику.

Можна виділити наступні основні фактори скорочень обсягів ПІІ, що спостерігаються:

- обмежений доступ до фінансових коштів;
- песимістичні прогнози експертів з розвитку ринків;
- високий рівень передбачуваних ризиків та невизначеностей.

Нинішня фінансова криза стала наслідком своєрідного відходу від реальної економіки. «Бульбашки» на ринках нерухомості, махінації з валютами та природними ресурсами – ці та ряд інших факторів негативно вплинули на роль світової економіки як локомотиву прогресу [2].

Найбільш «ризикованими» сегментами для інвестицій у східній Європі на даний час є нерухомість та промислове виробництво.

Згідно з даними звіту, близько 43% компаній в секторі нерухомості та 30% компаній в секторі промислового виробництва планують вилучати свій капітал з ринків центральної та східної Європи, що розвиваються, у тому числі і з України.

Однак, в доповіді UNCTAD наголошується, що сучасна криза може відіграти також позитивну роль, якщо на політичному рівні будуть прийняті рішення, які сприятимуть стабілізації світової фінансової системи, стимулюванню розвитку рівноправних торговельних стосунків та впровадженню інноваційних технологій. Проте це стане можливим лише, якщо політичні лідери зможуть встояти перед спокусою проведення протекціоністської економічної політики.

Розглянувши вплив світової фінансової кризи на глобальні потоки прямих іноземних інвестицій, а саме на їх основні напрямки та масштаби, можна зробити наступні висновки. Економічна криза в 2008 році викликала скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій у

всьому світі. Власне України криза торкнулася з невеликим запізненням, адже за 2008 рік надходження інвестицій зросло більш ніж на 20%, різко скоротившись лише в II півріччі минулого року. У той самий час, не дивлячись на те, що негативний вплив світової фінансової кризи на ПІІ безумовно домінуватимуть в 2009 році, різні позитивні чинники все ще присутні, та, згідно з прогнозами, рано чи пізно вони стануть ключем до відновлення потоків міжнародних інвестицій. Аби забезпечити найшвидше відродження потоків ПІІ, необхідно прийняти відповідні заходи у сфері політики інвестування.

Література

1. IMF (1993), Balance of Payments Manual: Fifth Edition (BPM5), Washington: International Monetary Fund: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/sta/bop/bopman.pdf>
2. UNCTAD, “Assessing the impact of the current financial and economic crisis on global FDI flows”. 19 January 2009: [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/webdiaeia20091_en.pdf
3. Стеченко С.В. Державне регулювання економіки: [Електронний ресурс] / С.В. Стеченко // Режим доступу: <http://www.readbookz.com/books/155.html>
4. UNCTAD Policy Briefs, No.3, “The crisis of a century”, 06 October 2008 (UNCTAD/PRESS/PB/2008/3), 2 p.: [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/presspb20083_en.pdf
5. UNCTAD Press Release, “Global foreign direct investment now in decline – and estimated to have fallen during 2008”, UNCTAD/PRESS/PR/2009/001: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.unctad.org/Templates/webflyer.asp?docid=10930&intItemID=1528&lang=1>
6. World Investment Report 2007, “Transnational Corporations, Extractive Industries and Development”, 294 p.: [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/wir2007_en.pdf
7. World Investment Report 2008, “Transnational Corporations, and the Infrastructure Challenge”, United Nations, UNCTAD, 324 p.: [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/wir2008_en.pdf
«Рекомендовано до публікації», Гудзь П.В., д.е.н., професор, 08.04.2009 р.

Рекомендовано до друку:
д.е.н., проф. Гудзь В.П., 08.04.2009

Надійшла до редакції:
25.03.2009